

Г Л А С Н А Р О Д А .

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се пишу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретва оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 21.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 27. МАЈА 1873.

ГОДИНА III.

У ВРЛИНИ ЈЕ НАШ СПАС!

IV.

Набројио сам врлине, које треба да красе свакога човека лично, ред је сада да поведем реч о домаћим врлинама.

Ко се год роди здрав па узрасте снажан, позван је да у своје време оснује породицу, да се окући. Када је реч о домаћим врлинама, онда се ту узимају врлине, које цвате у породици.

У те врлине бројим разумно држање куће или једном речи домаћу економију, родитељску љубав, љубав мужа и жене дакле међусобну брачну љубав, детињску љубав напрема родитеља, љубав браће и сестара између себе.

С непаметног држања куће пропала је многа српска породица. Кад испитамо узроке тој пропасти биће их највише стога, што се глава куће по селима слабо старао за кућу. Тежактиком је ходио за својим радом ван куће, а празником је банчио по меканама. Кућа је стојала на жени. Ако је жена газдарица као што ваља, оно још у добар час, али ако је каква разметкиња, онда је што гуц то муц. По варошима се одомаћио по кућама луксуз у намештају кућа. Ради неких токорсе обичаја, осуо се по кући раскош и сувише трошење. Свако то зна да је човек од чега сит од тог и дебео и да на трбуху нема прозора, нити трбух коме вели хвала вључао га човек ма самим паштетима; и ипак се у многу кућу увучао хрђав обичај, да се много троши на јело и пиће, на части и теревенке. Када је човек већ толико трошио да зајави своју облапорност, онда му је брига била да се гизда и винђури. Свако је то прегло да добро једе и да се лепо носи. Отуд је да се ретко ко пружао по губеру, него је терао кера док није и сам остао го ко пушка, чист као од мајке рођен. Ко је куповао оно што му нетреба, тај је после продавао и оно што му треба. Пао је у невољу и у сиротињу, понизио се да мољака друге да му подрже душу. Они које је он частио, беже сад од њега као ђаво од крста. Пропао је са женом и децом ко његов нико. Неки га жале али не помажу, неки му се свете те веле; како је дробно нек онако и буса.

Ко хоће да разумно руководи своју домаћу економију, да паметно држи кућу своју, тај ваља да има ово двоје на уму: да ради и да штеди. Са поштеним радом, било да ради земљу, било да тера занат, било да води трговину или да обавља какво звање, заслужује човек онолико, колико му је нужно за живот. Али када човек пази и како ће трошити своју привреду, онда се може да удеси тако, да подмири своје праве потребе и да му увек по нешто остане сувишка. Са тим сувишком у стању је човек увек да себи и својима улепша живот, а осигуран је да неће кубурити и скомрачити, ако наиђе каква невоља и незгода, коју није могао да предвиди.

По овоме што рекдох; разумна домаћа економија је врлина, која треба да цвета у свакој кући, раскош и разметање је порок кога треба да се клони свака кућа, ако је рада да опстане и да напредује. Да ова врлина процвета у свакој српској кући, то је прва и најпреча брига свакоме домаћину и домаћици.

Благо кући где је родитељска љубав напрема деци својој прегла нежном бригом, да се деца ваљано одране, да се као што ваља васпитују, и да се упуте на честит пут живота. Родитељи који љубе пород свој, не могу а да се не брину за његову срећу и напредак. Милина је то и за њих, када су децу добро упутили, када су их оснажили за тежак пут живота њиховог знањем и умењем. Иде време носи бремене. И родитељска влас оседи, рука клоне, изда око, малакше тело и благо оном који је своју децу добро васпитао; она ће му бити сада у старости и немоћи слатка потпора и утеха. Нежна рука њихова склопиће им очи, када већ дође време, да се праштају са свим светом.

И опет је много родитеља који не осећају ову дивну врлину у своме срцу. Многи не љубе децу своју, они их само милују и мазе. Многима су деца само тога ради, да они врше на њима своју власт, своје ћуди, да им деца гове њиховој сујети, да им буду лутке и играчке у часовима, кад им је дуго време. Домаћин знаде како се тимаре коњи, волови и друга стога, домаћица знаде како се негује биље у башти, како се одрађује кокош и друга живина —

а обоје не налазу за вредно да науче и да се дају научити, како се одхрањују, како се васпитавају деца. Свако то мисли да то иде само по себи и да то и не треба знати и умети. Отуда је толико хрђаво васпитане деце и узалуд се после кука за блудним сином и несретном кћери, за наго се родитељи туже на њихову црну неблагодарност — свему је томе узрок да родитељи нису љубили децу своју, јер да су их у истину љубили, старали би се и да их честито васпитају.

Где се муж и жена вољу ту се и слажу, а где се слажу, ту се из те међусобне љубави роди живот међу њима, који годи и прија целој породици, те ова цвета и напредује. Кад су муж и жена у љубави мили им се и њихова кућа, ретко избивају из ње, труде се и паште да је у свему унапреде и добро управљају, старају се да им се деца добро васпитају, настојавају да им млађи у кући верно и вредно врше поверени им посао, клоне се нереда, избегавају излишне трошкове, не расипају, хватају крај с крајем, штеде и остављају на страну а са свега тога из дана у дан боље стоје, чувени су, виђени су, признати су. На жалост бива и тога, да кад је и момак на женидбу и девојка на удају не гледе на то, да ли су једно другом слика и прилика, не есапе да није шала век вековати, него заслепе око спољних ствари, око лена лица, око пуне кесе. Не мотре на то, да ли ће се у нарави подударати и слагати, не познају се пре нег што се венчају, него се узму онако на сумце. У животу не бива као у сватовима, у колу, на забавама и веселу. У животу има много озбиљних дана. Кад се већ посрче медена ракија па настане озбиљно живљење, дођу муж и жена мало по мало до увиђења, да је наишао враг на ђавола. Нису се узели што су се волели. Он је охладнео, њојзи је свеједно. Испрва се не разуму. Почне једно другом да преговара а за мало па падне и која опорија.

Отуда се излеже неслога и инат а после и хрђав живот. Наскоро осете то и деца а не сакри се то ни пред млађима у кући. Деца и слуге уобичаје хрђаве наваде, свако у кући расипа, пљачка и граби себи; што падне прихода то плане као на ватри. Кад недостане — удри узајимај. Дуг је зао друг а вересија гола пија. — Мужу је кућа сва црна, механа и кафана су му уточиште, вино и карта разбигра. Жена дере такође у страну. Образ и поштење под ноге па аљеу на батаљку. Беже једно од друго, кад се састану удри у инат а често једно другом у косе. Кад већ догрди оно хајд на конзисторију, троши на парницу и на развенчавање, кућа је пала, породица је пропала. Два богаља изродише читав низ богаљева и патнига. Из таког хрђавог живота ако и не дође до распуста обично бива то, да се красни муж спанђа са каквим туђим женским чељадетом а и Дора нађе себи Мартина, те тако обоје метнув образа под ноге, изложе себе јавноме руглу, па их напоследку презиру и пљују њихова рођена деца.

У честитој кући, где се родитељи вољу и децу своју добро настављају, ту и деца љубе родитеље своје, јер им нежност, којом су се они од колевке старали за њих, улева љубави и поштовања и деца осећају да су дужна, да врате родитељима све оно што су им они чинили. Из тога се после рађа то, да су деца послушна родитељима својима и кад они остаре и изнемогну.

На међусобној слози и љубави браће и сестара, својте и родбине у кући почива задовољство, мир и снага породице. Сложна браћа кућу куће а несложна је обарају. Сложна браћа и сестре љубећи једно друго потпомажу једно друго, па је онда свакоме и свима добро. Где није слоге међу браћом, ту није ни ни благослова а ни напретка. Млога је наша кућа пала и пропала што се браћа нису лепо слагала, него су устала један на другога као крвни непријатељи. Не треба никада да заборавимо причу о оном оцу, који је на самртној постељи сазвао децу своју око себе па им је редом пружао сноп прUTOва да га преломе. И кад га нико од деце не мога да преломи, раздреши он сноп, и прекрха један по један све прUTOве без по муке. Ево видите рекао им је умирући, ако сте сложни нико вам не нахуди, слогом сте јаки, као што је и прут у снопу јак, а одвојител' се једно од другога, грхаће вас, ломиће вас као ништа.

И тако смо ето видели да кућа у којој се разумно ради и мудро штеди, у којој родитељи љубе децу своју, у којој се муж и жена вољу, у којој деца љубе и поштују своје родитеље, у којој су и међусобно сложни и погодни — та мора са тих врлина цветати и напредовати.

О ВАСПИТАЊУ.

Једна шкодљива навика.

Децу одгајати и васпитати није тако лако, као што многи мисле, и кад би људи о том били сасвим уверени, онда се не би сваки пачао у васпитање деце. Али на жалост бива у животу баш напротив, јер сваки мисли, да је кадар учинити, што ће будућем човеку бити од користи, па вели: „Кад је мој баба мене знао васпитати, ваљда нисам ни ја луђи од њега. Ево ме, па шта ми фали? Нека буду и моја деца као ја, па доста је. А што ти научењаци тамо пишу по књигама, како треба децу васпитати, то ја не читам, јер ја то све знам боље него они.“ Тако ћемо чути, где многи говоре и мисле; па тим начином ограда се они за навек зидом и запуше уши према свима наукама и терају ствар по старом.

Кад само помислимо, колико се човек мора да мучи, док одрани какав цвет, или какву животињу. Каколи се то брине, чува, негује, како се то пази на ветрове, тучу, мраз, јаке кише и т. д., само да не шедди биљкама! А код детета? Многи га пусте, што но реч, као тиеву низ воду, па шта му бог да. Али онако

се и прође. Мисле, кад су дали дете у школу, да су онда све учинили. Али се љуто варају. Школа тек нешто може учинити, јер дете најмање времена проводи у њој. Већ кућа она има најглавнији посао, и код куће се дете највише бави, и по томе се од кућевног васпитања све очекује. О томе треба једанпут за свагда да су људи уверени. А кућевно васпитање биће само онда ваљано ако се пази на оно, што нам наука и искуство казују. А кад је кућевно васпитање тако удешено, кад наука овлада, онда се губе све предрасуде и рђаве навике, које, и ако се у први мах чине незнатне, од таквих су замалчних посљедица, да човек чисто не би веровао.

Таквих рђавих и плодљивих навика наћићемо у нашега света сијасет; но ми смо наумили, да овом приликом коју рећемо само о једној таквој навизи, а то је како се плаше деца аветињама, вештицама и другим којекаким будалаштинама и празноверицама.

Чудимо се, што су гдекоји људи плашљиви, неодважни. Та није ни чудо, када су их још као децу, дакле у најважнијим годинама, непрестано застрашавали којекаким безсмисленим стварима, приповедајући им о вештицама, вилама, духовима, мртвацима како вијају живе, и т. д. То обично чине слуге и слушкиње, дадиље, и доиље, бабе и несмислене матере, па и не помишљају, како тиме млађану дечију душу упропаштају. Свако дете себи више уображава него одраслан човек, као што сви знамо, па с тога се сада као зрели људи и смејемо многом којечему, што смо као деца слушали и веровали. Мало дете свака и најмања ствар занима, а да камо ли тек страшне и необичне ствари.

Помислимо само, када баба или дадиља у вече па још у мраку приповеда скупљеној деци како је вештица узјашила овог и оног човека, па га је злоставила; или како је чича Пера наишао у поноћ преко раскрића па видио виле где играју; а приш Пира идући — наравно мало весео — у исто доба поред гробља, опазио на гробу мртваца у белом покрову па узјашио на заклопац од сандука. Треба онда посматрати кукавну децу како пола мртва од страха збију се у гомилу и приљубе се уз ту сулудасту приказаницу, верујући јој све на длаку. Многе дадиље и несмотрене матере имају обичај, кад им деца неће у вече да заспе, да их плаше разним страшилима, као чичама, гвоздензубама, вукодлацима и вампирима; лупају рукама у врата, ормане и прозоре, вичући: „Ево чиче да те носи, ако не ћеш бити миран, или ако не ћеш спавати.“ и т. д. Други се опет преобуку у страшне аљине, па онда мумлајући или ричући улазе у собу те плаше кукавну децу. Могли би наређати ваздан таквих лудих и врло штетљивих навика; али на што, кад ће их се свако умети сетити из свога детињства. Но што је још најгоре, има зрелих, иначе паметних људи, који се не стиде приповедати опет зре-

лим људима, како су то и то видели. Тако се писац ових редака сећа једног чиновника, који му је сасвим озбиљно приповедао, како је ноћу спавао у соби; кад ал уједанпут чује, где нешто по соби ходи као у паучама, па дође до његовог кревета. Он се престрави, па ни жив. Најпосле упали свећу, гледа, нема ништа. Легне опет у кревет. Опет се понови исти ход. Но он од тешка страха није ствар даље истраживао, већ се одма сутра дан исели из стана. Нравно, да сам му изразио моје сажалење, да се он зрео човек, а к томе још ловац, могао тако уплашити. Сећам се, да је лане у неким немачким новинама стајала приповетка о некој аветињи, што се показала једном човеку у Италији и то сасвим на тај начин, као и том чиновнику, али је још у толико страшније било, што је иста аветиња, чим је човек упалио свећу, исту угасила. После се показало, да је та аветиња била — совељуга, која је ноћу улетила у мрачну собу, јер је исти човек лети преко ноћ држао прозоре отворене.

Кад дакле човек такве ствари још од детињства слуша, а нема никога, ко би му доказао да су то саме обмане, измишљотине и лажи, онда се наравно не треба чудити, што се празноверица не може да утамани. Прости људи, који не познају душевне силе, незнају, шта све себи човек може да уобрази и уврти, па би дали живот, да је доиста онако, као што говоре. Али зна се да свако зашто, има своје зато. Прости неизображени људи немају ни појма о томе, да човек може имати разних болести у мозгу, у живцима, у крви, које причињавају, те се неким људима на јави и у сну којешта привиђа. То је наука већ одавно на чисто доказала и о томе их легари најбоље могу поучити. Та узмимо само човека у врућици, у јакој грозници, у лудилу, у пијанству. Шта он све онда не види, и то тако, као да је збиља!? А такве мозгане и живчане болести могу се излећи из разних узрока, међу које спадају и онакове будаласте приповетке из малоће, које мозак и живце, једном речи, човечији дух тако узбуде и раздраже, да му се после којешта привиђа, ма да се он поред свега тога иначе сасвим здрав осећа. Но као што рекосмо, наука је о томе сасвим на чисто и већ читаве су књиге о том предмету написане. Само ћемо да приповедимо један случај. Неки иначе здрав човек, чим би заспао, таби би сањао, да га бикови вијају; он се пробуди и то свагда у великом страху. Кад је после умро отворе му главу и нађу на мозгу као неки чир од крви; и то је био узрок, што му је оне снове причињавао. Поред тога треба знати, да се додуше неким појавише аветиње, али то нису биле аветиње, већ прави људи, који су из шпекулације и нитковлука друге невеште и слабе људе плашили и варали, само да дођу до своје непоштене цели. Па онда морамо још и то споменути, да се такве преваре са духовима и аветима дају врло лако и вешто извести са физикалним спра-

вама, за које прости људи не знају и тако лако заблуде; а варалице којекаже и непоштењаци беру отуд хасну.

Као што рекосмо, свашта мора имати свога узрока, треба га само тражити; а и кад се кадшто деси, да га не можемо одма да нађемо, имајмо увек на уму, да га мора бити, и да ће му се ући у траг, а пре а после, и често сасвим случајно.

Да би се дакле деца онако одгајала и васпитала као што иште здрав разум и природни закони, пре свега је нужно да се сасвим престане деци приповедати о будалаштинама и којекажвим празноверницама, које дечији и онако слаб дух помрачују и збуњују; да им се никад не спомиње, да се икад о томе и приповедало. Већ децу треба забављати лепим моралним приповедчицама, било из поведнице, било из обичног живота, и баснама из животињског царства; особито им треба простим и разумљивим начином тумачити природу и њене најобичније појаве, као: ветар, олујину, грмљавину, севање, кишу, тучу, снег и т. д. па им разјаснити узроке. Ако видимо, да се деца уплаше од какве изненадне лупе или иначе каквог необичног шумња, треба им одма растумачити узрок, па ако је могуће, одвести их на место, да се сами увере, да им је страх био узалудан. Треба навикавати децу, да остану у вече у соби без свеће, да се не боје мрака, као што опажамо код деце, те отуд бива, да не смеју у вече без свеће да изиђу из једне собе у другу, па још као одраслији не смеју да спавају сами у соби.

А да би родитељи и сви они, којима се деца поверавају на васпитање и на чување, такове ствари разумели, треба да се држе и марљиво читају књиге и листови, који доносе разне поуке о стварима које споменусмо, па ће се поред пажљивог посматрања сваки лако моћи уверити, да вештица, аветиња, разних духова, и како се све те глупости зову, нити има, нити их је икада било, нит их у опште може бити, јер би то било неприродно, а штогод је неприродно, не може постојати (н. пр. мртав човек да ходи и говори и т. д.) Тако ће се разгадати онај густ мрак, који обузима човечије духове, и људе из пукога незнања и глупости одводи на странпутицу и у несрећу уваљује. Нека дакле за навек мутна вода носи све ђаволе, виле и вештице, бауке, гвоздензубе, вампире и вукодлаке, те бесмислене породе узбуђене и надражене човечије душе и нека пред светлошћу науке исчезну све те аветиње, као што нестаје мрака, кад са истока сине јарео сунце.

* * *

СЛИКЕ ИЗ ПРИРОДЕ.

I. Први поглед на звездано небо.

Је ли драги пријатељу, да је природа — чудна, пуна смисла књига, која стои широм отворена пред нама и у којој ми сви можемо да читамо; али у исто је

доба и таман рудник, који скрива у својим гојним недрима огромна сакровишта, о којима човек ни сањати не може. Разумети ту књигу, знати та сакровишта могу упоредо мало њих. С тога ваља да учимо, да можемо и ми разумети како ваља ту књигу, да и ми знамо та богата сакровишта — да не останемо слепи код очију.

Па и ми смо ево наумили да „Сликама из природе“ износимо поштованим читаоцима „Гл. Народа“ низ поучљивих и занимљивих чланака из природних наука. Ми их намењујемо нарочито нашој омладини од 7 — 14 године, која и онако нема ваљаних популарних књижница из природних наука за своје почетно, управ рећи основно образовање. Знање природних наука свакоме је од преке потребе, а нарочито нама — као кора хлеба. Без знања природних наука не ћемо моћи ни за педаљ у напред се маћи, А како у нашој књижевности нема готово никаквих преведених капиталних списа (за одраслије) или што има, могли бисмо их на прстима избројати, а о ориџиналима не треба ни зборити, зар ће моћи оваки популарни чланци колико толико попунити ону празнину, која се јако осећа у нашој књижевности. Науке у опште, а природне науке нарочито имају ту дивну сврху, да улепшају и узвисе ниво човечанског и друштвенога живота, који стои у тако честом иразноликном одношају са природом, и ако оне промаше ту лепу сврху, онда ће то рећи да су промашиле и своју праву цел. То су признали и највећи умови нашега доба, који се с правом за прваке у науци узимају, као што су Хекел, Хелмхолц, Дибоса Рајмонд, Бихнер, Тојндал и многи други. Отуд се и тумачи оно њихово ревностно заузимање да предају својој публици у што може бити популарнијем облику опште резултате, које су добили специјалним научним трудом. —

Заиста у природи нема предмета, који у човеку већма потстиче дивљење и чуђење, него ли што је звездано небо. Када се и последње луче залазећег сунца сакрију иза планинских врхунаца, а китњасте долине са њиховим убавим шаренилом заодене црна сен — ноћ онда се оспе дубоко плаветнило небеско небројеним звездама, — небеским телима. Човек нема речи, које би могле да изразе дивоту и сјајност њихову. Он накако и нехотице погледа на њих; а они опет у вечно младом сјају, у тихом, торжаственом спокојству мирно броде над њим, баш као да их се ни најмање не тиче земља и људи на њојзи. Човек осећа као да га нека чаробна веза везује са овим светлим телима; груди му се бурно надимају, а дух му се губи у безначаности.

Ну то неје доста човеку. Он хоће нешто више. Он хоће да прочита огњевит натпис на небесном своду, хоће да продре у дубину стварања и да протумачи себи језгру тих светова, што се онако небројце осуле, по небу. Он хоће да зна шта су управ ти светови, из чега ли се састоје, нашто ли су, да ли само рад

лепоте, да поублаже ноћну тмину, у ком одношају стоје они једно с другим. Све то он хоће да сазна.

Па једва пренувши се од слатких машта, у којима му је дубоко потонуо поглед на звездано небо, он сад тек почиње да посматра, упоређује, проучава. И одо тог тренута зачеђује се у њему астрономска наука.

Хајд' да узмемо да је једног од вас случајно затекла ведра летња ноћ на сред поља.

Па је ли млади пријатељу, што видиш? Око себе — пријатну, топлу, ноћ, над собом небо се небројеним светлим телима — звездама. Је ли да ћети небо изгледати као необично широк плавичаст свод, и да се ослања на крајње тачке нашег видокруга. Чисто би помислио — хе, да се сад тамо ко год деси би га заиста руком дохватио; па онда, као да су на средини те огромне полукугле приденуте звезде, би рекао прави златни карамфили. Па једне од њих имају тако јак сјај, да им нема равнот на земљи. Друге пак сјају више скромнијом, тишом светлошћу, — немају тако силне зраке као оно прве. А неке пак, а таквих је већина, сјају са кудеамо слабијом светлошћу, па све ако и још можемо видети. Напокон, из невероватне даљине небесне са највећег дела тих светова долази нам тек само веома бледо светлцање.

С тога дакле, можемо да узмемо, да нису звезде на небу разређене као на каквом заравњу, него редимице, једне даље, друге опет ближе. А који од вас има, што но наша песма вели „соколово око,“ он ће свакако видети да и звездана боја, или боље рећи њихова светлост није код свију подједнака. Истина бог, да махом звезде светле белом или жутом светлошћу, ну припазите мало боље на њих, и ви ћете видети да неке од њих сијају црвенкастим, неке опет плавичастим, златним и најзад зеленим лучама. Па онда шта ћете још видети? Свакако чини ће вам се, као да су те звезде разбацане по небу, онако на дохват, без икаквог реда; чини ће вам се, е су једне сасма усамљене, друге опет да су се искупиле у гомиле — групе, — а на једном делу неба, тако званој кумовској слами има их тако много, и тако у близо стоје једна до друге, — чини вам се да је каква чврста маса, која је као какав широк, светао појас опасео вас небесни свод.

Вами се, дабоме, чини спочетка кад погледате на звездано небо, да је оно савршено мирно и непокретно. Е, а ко би се у томе сумњао? рећи ћете. Ну да видите, наука је са свим противно доказала. Она је доказала, да је то само оптичка обмана. А да вам то докажемо, што мало час спомену смо, ево ћемо навести најпростији доказ. Ако тачно запазите на земљи ма какав предмет, узмемо на прилику врхунац какве планине, или какво високо дрво, врх какве буле, а над којима ће сијати каква звездаца. Сад, вртите се истом предмету након четврт сахата и ви ћете видети па је се она звездаца нешто мало измакла од

онога предмета, и то, — у правцу с истока на запад, Баш као но и сунце, које се рађа, обави свој пут по небу и залази, исто тако и вас небесни скуп звезда рађа се на источном хоризонту, мирно и правилно иде преко неба, и најзад спушта се на запад; и тада их више не видимо, оне су су сакриле иза хоризонта — видокруга —. Па и сутра на ноћ оне ће се на истом месту источног небесног свода и опет показати, и то, у исти сахат и шта више у истом ће реду обавити свој обични пут. Врло је природно да ћете помислити, е су се сакриле испод земље док их опет не видимо. Та ето рекли бисмо, да се и сунце, месец и звезде за двадесет и четири сахата обрну око земље с истока на запад, и да се притоме обртању њихов узајамни одношај ни најмање није променуо.

Ну при даљем и пажљивијем посматрању, ви ћете видети да има изнимака у том општем току звезда. Пре свега, ви ћете видети да неке масе звезда северног небесног свода скрећу у том одношају. У нашем покрајинама ове звезде нити кад залазе нити се пак рађају, него изједна описују над хоризонтом кругове, тако да се виде час више а час ниже, час опет у страну од извесне тачке, која остаје кроз целу годину непроменљива. Сад ако хоћете да се упознате с небом како ваља, онда треба добро да запамтите ту тачку, и она је средокраћа — центар — око које се обрћу на први поглед све звезде. А што су оне ближе тој средокраћи, тим су мањи кругови, које оне око ње описују; што су пак оне даље, то су и кругови већи. Ту важну тачку крстили су научњаци именом: северног светског полуса. Тај се полус означава једном светлом звездом средње величине, која се налази врло близу од њега и описује око њега не обично сићушне кругове, тако, да их голим оком ни видети не можемо. Ту звезду зову поларном звездом. А њу можете овако познати: ако погледате на северни небесни свод, прво ће вам пасти у очи седам јарких звезда, који састављају тако звано сазвездије великог медведа или кола. Продужите мислимице линију кроз две задње звезде тога сазвездија, — које тако рећи изгледају као тачкови тих кола, — у средини северног неба и продужите је у истом правцу све даље, и ви ћете напокон сусрести поларну звезду. Она се у осталом и по томе лако даје познати, што близу ње нема ни једне друге звезде, која би се могла с њоме да надмеће у сјајноћи.

Покретање звезда, које се обрћу око северног пола, и које нигда не залазе, даје нам повода да одлучимо, да и оне звезде које на наше очи рађају се и залазе, да и оне описују такве кругове, ну да се део тих кругова, који звезде обаве од времена заласка па до изласка, скривају се нашег погледа за хоризонтом. Исто тако ми предпостављамо, да према северном полу лежи друга непокретна тачка на јужном небу, око које се тако исто обрће извештан део звезда, а који се ни-

гда не рађају на нашем хоризонту, но који се истом у јужним покрајнама виде. Тако најзад можемо узети, да се цела половина небеснога свода изједна находи ван нашега хоризонта, а да видимо само другу половину његову. Па онда, да небесни свод није полукруг, као што нам се чини, него цела, празна кугла, која обухвата у се земни глобус.

Други је изнимак из општег правила о току звезда овај: има сарамерно мали број небесних тела — звезда, које тако исто следе општем кретању, који се обавља на небесном своду, и свакодневно описују околу земље круг од истока на запад. Ну при том оне свршују поред тога још једно особито кретање, и то напротив са запада на исток. Јел' те да је то сасмо противположно кретање? То кретање најлакше можете да запазите на месецу. Ако, на прилику, погледате на месец и запазите његов положај поред каквегод звезде, онда ћете свакако видети, пошто мине један сахат, да је се месец нешто мало удалио о до те звезде, и то још правке на исток. А за двадесет и четири сахата биће растојање, на које се он одмакао, тако велико, да ће он родити се на небу за читав сахат касније од оне звезде, поред које је прошле ноћи стојао.

То постепено удаљавање, од прве тачке његовог стојања, продужава се. Кроз четрнаест дана почеће поново да се приближива звезде са запада, а за још четрнаест дана са свим ће јој се приближити. Ето видите, на тај начин месец сврши за четири недеље пут преко свог неба и приђе тој свију звезда.

Слично кретање свршује и сунце, и још неколико других небесних тела, али само у разне, много веће рокове. Они се такође покрећу преко свог небесног свода са запада на исток мимо осталих звезда, које се чине да су непокретне. По томе их називамо планетама, док међу тим остале звезде, које изгледају да су приковане за небо, зову се непокретнице. —

Ми не можемо погледом да одредимо растојање, т. ј. колико су звезде далеко од нас. Стога нам се и чине да су све подједнако далеко, ни једна ближе ни друга даље; а наше небо изгледа нам као какав горостасан свод, а на унутарњој му површини приковане звезде. Да, још нам ваља додати и то: небесни свод изгледа нам да није баш потпуно правилан полушар, него да је нешто мало стињен, — али то је само оптичка обмана. Због тога нам се чини да су сунце и месец много већи, кад стоје близу хоризонта, него ли кад стоје на врху. Исто тако, ако запазимо растојање између двеју звезда, оно ће нам се учинити, да је се то растојање увећало и да су се звезде одмакле једна од друге, кад се приближе хоризонту.

А сад до прве прилике,

(По Шлецеру.)

Л. Ивковић

БЕЛЕШКЕ О СВАЧЕМУ.

45. Болести на шљивама и трешњама. О болестима које се у новијем добу указују на шљивама и на трешњама пише Др. Радић у „Тежаку:“

„До сада су се воћари у опште тужили, да им трешње одвећ рано гину и кржљаве, а сада се исто тако туже и на шљиве. Нико незна шта је томе узрок. — И ја сам ту болест пре више година пак до данас непрестано проматрао на трешњевим и вишњевим дрвима и на жалост поче све већма да се распрострањава, те воћари трпе грдне штете.

Колико се ја опомињем спазио сам ту болест у мом воћњаку године 1865. и онда је у оном пределу било влажно и непостојано пролеће — час хладније, час опет сувише топло. Што се тиче појава и први знакова те болести, то сам дознао, да су се моја проматрања слагала и са доказима највртнији баштована којима сам их приповедао.

Ова се болест у казује искључиво скоро само месеца моја и јуна а понајвише онда, кад цвет опадне и као род се замете; или онда, кад воће рудити почне.

Ситне црнесте пегнице на лишћу и роду, као да је каква отровна роса на њи пала, први су знаци и појави те болести. Ове се пегнице за кратко време увеличају, чисто гору, оспу се по целој роду, отуда постане она фина и њедна кожа сасвим груба и дебела, отров продре чак до кошнице, а род закржљави и опадне пре но што сазре, или остане још како тако на петелци, сазре, али нити има правог свог изгледа, нит укуса, и не може дуже да се држи, јер труне.

На листу се пак ова болест брже развија. Лишће изгуби право зеленило, пожути и чешће је обасуто неким црвеним прљама. Исто се тако и овде оне пегнице увеличају, изгору лист, који мало по мало почне да опада. Ова се болест развија исправа од оздо средини идући, тако, да с поља и горе дрво сасвим здраво остане. Ако се болест ова на воћки јако развије, онда дрво изгледа, као да си га од озго па на више попрскао лучавком („шатовсером“) или да си испод њега ватру наложио пак га сагорео.

Како ово видиш, знај, да од те воће нема ништа више! Истина, да се још ни један случај догодио није, да је когод кусањем овога воћа оболео, или ода њ умрло, али тек мора за човека шеодљиво бити, кад овако оболело воће једе, пак га зато ни продати не можеш. И ту ти је већ довољно штете, а ова је још већа, кад ту и дрво болује, које си тешком муком подигао и одранио.

Искусни воћари тражише исправа узрок и постао ове болести у земљи, у неким бубицама, или у старости дрвета, ал на сваки начин без икаква основа.

Ако би човек на појаву те болести која се увек у једно исто доба указује, гледао, што увек бива кад

је пролеће непостојано, онда би баш морао тврдити да је само време свему томе узрок. Ја држим да ћу право имати ако тврдим, да ова болест исто тако постаје, као и збрчкавање лишћа на кромпиру, мељика на усеву итд. т. ј. наглом променом ладноће и топлоте онда, кад сокови у биљу највећма раде. То ме уверава још већма и то, што се та болест само онда указује, кад је пролеће одвише влажно.

Највећма се ова болест указује на здравим и бујно растећим дрвима. Укажели се ова болест чешће и јако, онда ћеш приметити да оболело грање изумре, у средини нестаје дрвета, губи тиме плодност, идуће се године покуњи, заостане у расту, од године до године му је грање све кржљавије и на послетку изумре.

Сва средства која се против те болести употребљавала, као: парање коре, подмлађивање круне, осташе без икаква успеха. Употребљаваше неки код ниских дрва сумпор, те га посипаше на дрво, као што оно посипају винову лозу кад болује; ал нисам још чуо ни од кога, да је то сумпорење где воћкама помогло.

По мом доста приличном искуству, још би нам то једино остало да урадимо, да изаберемо врсте трешања и шљива, пак онда да изаберемо положај и земљу, где ћемо их усадити.

Мени се та болес указиваше на раним жутим трешњама; дакле на ове треба пазити.

Ако хоћеш да ти трешња добро успева, не смеш је усадити на високом брду. Равница је за њу најбоља.

Влажна земља није узрок тој болести, али је страшно потерепљава. То нека нам је миг, да трешњу и шљиву само у добру суву земљу усадимо, јер особито трешња не воле влажну земљу ни најмање.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

— У Н. Саду 26 маја. Са непогоде времена страдали су до сада Вршац и Белацрква од мрза. У очи Константина и Јелене пушила се сва Фрушка сивим облацима, који беху пуни леда. Лед је тај побије као што се чује карловачке, иришке и бучковачке винограде, усеве у ковиљском рити. Бујица је начинила штете по Беочину и по Каменици. Грозне кише задњих дана починиле су силне штете обореној репици. Из Баната се хвале да рђа отпада са оним шеничним листом, који је попала, корен и стабло су здрави те се надају да ће жетва бити више него средња.

Житна радња. На пештанској пијаци слаби су довози те је рана скочила са 10 — 15 новч. Шеница је од 81 ℓ . 7 ф. 75. 79½ ℓ . 7 ф. 80. Столнобеоградска 83 ℓ . 8 ф. 83 н. 82¾ ℓ . 7 ф. 90 н. Раж 78 — 80 ℓ . по 4 ф. 60 н. кукуруз банатски 3 ф. 45. 3 об 50 ℓ . 1. ф. 80 н. Промет слаб.

(Извештај Петра Узелца.) **Трст** 20 маја. Поводом мали стоваришта, и поводом извештаја о неповољном стању усева у разним крајевима, и најпосле поводом неизвесности у новчаном тецају, цене у пшеници све то чвршће бивају, и на измаку прошле седмице приметно на више појоше, а данас се још чвршће држе, и сви су изгледи, да ће још на више поћи, као што и данас већ размерно 30—50 нов. више траже.

У кукурузу, уз пркос што знатни послова нема, то се цене чвршће држе, као што су и сви послови од прошле седмице с повишеним ценама учињени. Стоваришта су доста незнатна, а и довози изостају.

ШОДЛШСТАК.

ШТА НАРАДИ СЛАВИНА!

ПРИПОВЕТКА ИЗ ЖИВОТА.

Написао Панта Поповић.

(Свршетак.)

Бирташ донесе.

У паприкашу беше више паприке него делова а и со канда је од шверцера купљена или је какав ешкут граничарски род бирташици.

— Аха то је рацки паприкаш, слади се чика Ловра, који је већ заборавио на штету. Дед донеси још једну порцију печене рибе.

И риба није лошија од паприкаша. Слана је као што ваља а и папрена. Изгледа као да је у турски циц замотана тако се црвени. Други би човек морао стругати паприку и со шње али: за тим се тек добро пије вино, рекао је чика Ловра.

— Дед сад још једну добра црна, масан ти је шаран да се неочемерим, па да ватам, да одлазим.

Појео је чика Ловра рибу, ухватио коње у кола и сео па отишо. Бирташ му је сам за шешир цедуљу заденуо, да га незауставе на капији.

Кад је дошао чика Ловра на капију заустави га капиџија.

— Цедуљу хеј, куд гледаш! чика Ловра није гледао ни куд већ је дремао.

— Госино му тане, трже се чика Ловра, та ја сам заборавио цедуљу, хо де би ја цедуљу заборавио. Него знаш мани се ти прит Јошка цедуље ево теби сексер па пусти ти мене с богом, и ту се стаде чика Ловра пипати по џену.

— Мани се ти сексера, мени треба цедуља, одговори му капиџија, који се бојао да ко нечује да чика Ловра хоће да му да сексер, него ако ти немаш цедуље а ти окрећи па по њу.

Кад се хоће на капији без цедуље да се прође, онда се сексер држи у приправности па се већ на двадесет корачаји климне главом те капиџија приђе колима ближе, па му се сексер тури у руку а он опет брзо метне у њу другу цедуљу, па пиљарице и грошићари што су на век на капији мисле да је он сад баш добио. Има бог ме мудријег света и од пиљарица и грошићара. То се тако ради кад је сексер у приправности, али чика Ловра не може ни по сви цевови да га нађе а камо ли да га има у приправности, Већ је хтео на траг да окрене кад му капиџија за шеширом примети цедуљу.

— Та ето ти пијана раго чела за глобуком а ти се не сећаш, рече и извади цедуљу.

— О та то није нико други метуо за шешир него бирташ, ала је то честит човек. Врло честит, то знаду и твоје банке чика Ловро! —

— Хајд кеша! виену за тим чика Ловра и одираши из вароши. Касао је у великом касу до барутане. Ту га је сан савладао. Он испусти кајасе а коњи пођу лагано.

— Стани чича; — понеси ме! повиче неки пешак, који је на леђи чутуру носио.

Чика Ловра тргне се, искриви, као оно гуске кад чују од горе глас дивљих гусака, главу на ону страну од куд је пешак, погледи га испод очију, па ману главом и притеже уздице. Коњи мало покасаше, а кад опазише, да су им уздице отпуштене они опет пођоше лагано. Међутим доспеше и до барутанска бирцуза и засташе пред врати бирташки. На то их је чика Ловра научио. Чика Ловра трже се и диже главу. У тај мах изиђе пред њега пешак с чутуром на леђи.

— Дај ту чутуру овамо промрмља кроз бркове, који се као прогисла настрешница опустили беху, чика Ловра.

— Како ти можеш искати од мене чутуру а нећеш да ме понесеш.

— Је ли пуна?

— Јесте.

— На здрави ми, па се товари тамо за моја леђа.

Пешак се попе. Путем су натезали обојца док је год трајало. Пешак привидно, јер у вину беше и бен-ђелуга а чика Ловра баш за асну а и морао је кукавац кад је од оне печене рибе сваки час жеднео.

Ушли су већ у друм, који води у село чика Ловрино. Чика Ловра је све знао де су и куда иду док ни су дошли у жита. Ту је мало задремао и дао уздице пешаку а он се изврнуо остраг у кола и заспо.

Дуго је чика Ловра спавао. Шта је и шта он насневао, да се пише више би изнело него вечити календар и опет кад се пробудио а сунце онде де га је кад је легао оставио, па опет он није онде де је легао. Легао је на кола а кад се пробудио а он лежи на сред леније у жити. Пружио се на леђа па преерстио руке. Поред њега наспрам уста му стоји бардак с ракиом а чело главе воштаница убодена у земљу. Сушти мртавац.

— Еј Боже, де сам ја, јауко је чика Ловра, кад је све то опазио, — та ова није чисто самном.

Кад је мало себи дошао узео је свећу и бардак и у путио се своме селу. Пред селом сусретне се са попом, који изашао беше да на свежем ваздуху истера мамурлуку, па да се приправи за појутарије.

— Од куд ти сад са бардаком и воштаницом чика Ловро, та јуче је прошло свети Вартоломије.

— Та шта је прошло оче попо вратоломија, врат сломијо, прошло, ал прођоше и коњи и кола.

Па камо још жито!

— Еј тужан Ловро! ето ти шта нареди твоја слатка славина!!!

ШТА БИВА ПО СВЕТУ.

Руски цар Александар, престолонаследник и син му велики Кнез Владимир са својим женама приспели су пре неки дан у великој пратњи у Беч. Његово Величанство наш краљ и велики војводи српски изишао је пред рускога цар у Гензендорф пред Бечом, да га ту дочека. Кад је влак улазио у станицу пљуштала је киша а наш краљ је стајао гологлав, те је дочекао рускога цара и шњиме се срдечно руковао и трипут пољубио. У Бечу је дочек био сјајан, међу дочекивачима био је и црногорски кнез Никола I. Рускога цара предусрета двор наш са највећом усрдношћу и пажњом. Он станује у Шенбруну где су му онаки исти кревет спремили, као што је његов у Петрограду. Бечке и пештанске новине пишу врло одушевљено за пријатељство између Аустрије и Русије. Руски царевих посетио је кнеза Никола у „Хотел Ламу“ и боравио је кад њега више од по сата. Кнез га је испратио доле до кола и ту се с њиме срдечно руковао и опростио.

Кнеза Николау црногорског дочекали су у Бечу као суверена т. ј. као владаноца независне земље. Новине бечке пишу услед тога повољно по хришћане у Турској и веле треба турску мрцину напустити.

ПОЗИВ

У ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

„ЗАДРУГЕ ЗА СРПСКУ НАРОДНУ ШТАМПАРИЈУ.“

Поштовани чланови задруге за српску народну штампарiju овим се учтиво позивају у редовну годишњу скупштину задруге, која ће се држати у недељу $\frac{3}{15}$ јуна о. г. у 3 сата после подне у дворани „Матице Српске.“

У случају ако се на ову скупштину не би 50 чланова искупило, онда ће се у смислу §. 20. задружних правила на три недеље дана доцније по ново сазвати скупштина, у којој ће присутни чланови без икаква даља обзира правоваљано моћи решавати о свима предметима, који су први пут на дневни ред стављени.

Ред предмета је овај:

1. Оверовљене присутних чланова.
2. Извештај о радњи и о рачунима.
3. Избор одбора за преглед рачуна.
5. Поједини предлози.
4. Допуна једне трећине управног одбора.
6. Избор одбора за оверовљење записника.

У Новом Саду, $\frac{8}{20}$ маја 1873. год.

Др. Стеван Павловић с. р.

председник задруге.

Др. Илија Вучетић с. р.

бележник задруге.

3—3